

Oponentský posudek disertační práce PaedDr. Dany Hladíkové: „Možnosti a meze zabezpečování zpětnovazebních procedur v podmínkách praktické složky přípravy učitelů chemie“

Zpracoval: Doc. PhDr. Jiří Dvořáček, CSc., VŠE v Praze

Pedagogická praxe byla vždy nedílnou součástí studia učitelství a je často diskutovaným problémem odborníků podílejících se na učitelské přípravě. Aby splnila beze zbytku svůj didaktický účel, je třeba zajistit řadu nezbytných podmínek, počínaje zařazením praxe v průběhu studia, jejím rozsahem, obsahovou náplní spolu s odborným vedením, objektivním hodnocením průběhu a výsledků praxe a vyvozením osobních poznatků a zkušeností praktikanta. Stručně řečeno, jedná se o optimalizaci pedagogické praxe s důrazem na uplatnění principu zpětné vazby. A právě toto téma, velmi aktuální, zaměřené na zefektivnění pedagogické praxe studentů oboru učitelství chemie, si za svoji disertační práci zvolila PaedDr. Dana Hladíková.

Předkládaná disertační práce je promyšleně rozvržena. Hned na počátku teoretické části autorka vymezuje základní hypotézy, předpokládající zefektivnění pedagogické praxe. Následující stati věnuje rozboru jednoho ze základních fenoménů zpracovávané disertace, pojmu zpětné vazby a jeho historii. Uvádí souvislosti s teoriemi učení a význam zpětné vazby ve vzdělávacím procesu. Stejně pečlivě je zpracována i teorie pojmu hospitace včetně současných trendů školní praxe. Teoretickou část uzavírá poměrně rozsáhlé pojednání o metodologii pedagogického výzkumu doplněné řadou citací odborných pramenů.

Experimentální část je hlavním přínosem práce. Autorka ověřovala předpoklad, že praktikující student může zvýšit kvalitu výsledků své pedagogické činnosti zejména efektivnějším sebepoznáním. Takovéto tvrzení by pravděpodobně nebylo nutné ověřovat. Zajímavým výzkumným problémem, který je cílem práce, jsou však možnosti a způsoby dosažení této sebereflexe. Na základě dlouhodobého experimentálního ověřování autorka zkoumala zejména možnosti využití informačních a komunikačních technologií v procesu sebepoznání. Z metodologického hlediska využívá především kvalitativní analýzu výukového procesu s uplatněním tzv. principu triangulace uplatňujícího více zdrojů údajů. V tomto metodologickém postupu, odpovídajícím zaměření práce, spatřuji jeden z teoretických přínosů autorky. Umožňuje komplexní rozbor vyučovací hodiny a je založen na třech principech sběru

dat: subjektivní sebereflexi praktikujícího studenta, objektivní hodnocení výstupu fakultního učitelem a zjištění názorů žáků na vyučovací hodinu. Zásadním přínosem disertace je podle mého názoru ověření možností využití videotechniky (a ICT obecně) při náročné kvalitativní analýze vyučovací hodiny. V práci jsou podrobně popsány a autorkou prověřeny tři hlavní možnosti přenosu elektronického záznamu vyučovaných hodin, je vysvětleno technické řešení a zdůvodněno optimální volby.

Experimentální část završuje kapitola věnovaná využití analýzy názorů samotných žáků jako prostředku studentovy zpětné vazby. Autorka ji oprávněně považuje za jeden ze základních zdrojů sebereflexe (na základě zmíněného principu triangulace), byť uplatnění tohoto zdroje hodnotí s určitými výhradami. Mínění žáků o průběhu výuky bylo zjišťováno formou standardního dotazníku s následným rozbořením odpovědí.

Předložená disertace podle mého názoru splnila stanovený cíl. Přínos spatřuji v nápaditém a účelném obohacení problematiky řízené pedagogické praxe o uplatnění informačních a komunikačních technologií (především videozáznamu) pro zlepšení sebezpoznání praktikujícího studenta a pro potřeby pohospitačního rozboru. Zároveň autorka naznačila způsob efektivního využití této techniky a možnosti uplatnění v pregraduálním učitelském studiu i v pedagogickém výzkumu.

Po formální stránce nemám k disertaci výhrady. Práce je přehledná, dobře rozvržená, pečlivě zpracovaná. Kladem práce je i výběr a využití poměrně rozsáhlé odborné literatury, domácí i zahraniční, včetně dosavadních výzkumů autorky. Použité grafické prostředky zvyšují odbornou i estetickou úroveň práce a svědčí o zručnosti autorky s využitím výpočetní techniky. Účelně jsou v teoretické části uplatněny historické souvislosti zkoumaného jevu.

Určitou výhradu mám ke kap. 2.3 věnované metodologii pedagogického výzkumu. Podle mého názoru mohla být tato kapitola méně podrobná, přestože je ústrojně spjatá s tématem práce a nové trendy v kvalitativním výzkumu jsou jedním ze zdrojů uplatněných v disertaci. Za poněkud nepřesnou považuji formulaci na s. 41 o existenci „dvou hlavních obecných metod“ (výzkumu). Ve 3. experimentální části považuji za nedostatek, že popis možností využití ICT v pohospitační analýze je zpracován převážně v teoretické rovině, postrádám zde podrobnější zpracování výsledků experimentů. U obhajoby by bylo vhodné (podle možnosti) předvést a okomentovat krátkou ukázkou videozáznamu. Podle mého názoru měl být celkově věnován větší prostor problematice analýzy videozáznamů - interpretaci záznamu, pohospitačnímu pohovoru se studentem, diskusi o průběhu sledované hodiny, významu pedagogického taktu ap.

Otázka k rozpravě:

„Existuje riziko demotivace studenta učitelství jako výsledek rozboru videozáznamu jeho výstupu a pokud ano, jak mu lze zabránit?“

PaedDr. Dana Hladíková ve své disertační práci prokázala potřebné teoretické znalosti a předpoklady pro vědeckou tvůrčí práci, stejně tak i schopnost v potřebné míře aplikovat své vlastní pedagogické zkušenosti.

Předložená disertační práce splňuje podmínky doktorského studia a doporučuji její obhajobu.

Praha, 26. 8. 2002

Doc. PhDr. Jiří Dvořáček, CSc.